

TRANSPORT DOCUMENTS IN CARRIAGE OF GOODS BY SEA: INTERNATIONAL LAW AND PRACTICE

Časlav Pejović

Informa Law from Routledge, Abingdon, Oxon; New York, NY, 2020., xxxviii + 254 str.

U izdanju uglednog izdavača Informa Law from Routledge, 2020. godine objavljena je knjiga *Transport Documents in Carriage of Goods by Sea: International Law and Practice* (u prijevodu: *Prijevozne isprave u prijevozu stvari morem: međunarodno pravo i praksa*), autora prof. dr. sc. Časlava Pejovića.

Autor je sveučilišni profesor na Pravnom fakultetu Kyushu University u Fukuoki u Japanu. Svjetski je afirmirani znanstvenik, ekspert za područje pomorskog prava, međunarodnog trgovačkog prava, poredbenog prava, prava stranih ulaganja, prava društava i radnog prava te arbitar Međunarodne trgovačke komore u Parizu.

U ovoj monografiji iznimne kvalitete, autor analizira relevantna pitanja vezana uz prijevozne isprave u pomorskom prijevozu stvari, a to su: teretnice, pomorski teretni list, nalog za isporuku, multimodalne prijevozne isprave i elektroničke prijevozne isprave. Obrađuju se sva pitanja relevantna za temu i to kroz analizu povijesnih izvora, aktualnog konvencijskog uređenja i odabranih nacionalnih prava, a u vezi s određenim relevantnim pitanjima prikazuje se i komentira sudska praksa. Autor prati kako su evoluirala rješenja s obzirom na brojna pitanja vezana uz pravne aspekte prijevoznih isprava u kontekstu kontinuiranih promjena u međunarodnom prijevozu stvari i međunarodnoj trgovini. U vezi s tim iščitavaju se i njegova razmišljanja *de lege desiderata* o prijevoznim ispravama.

Prijevozne isprave u prijevozu stvari morem oduvijek su zaokupljale pozornost pomorskopravne struke, a posvećene su im brojne znanstvene i stručne analize. Posebnost je ove knjige što nudi vrlo aktualan komparativni pristup prijevoznim ispravama. Uz englesko pravo, koje je dominantno u ovom području, u knjizi se vrlo pomno i sistematično analizira pravni okvir jurisdikcija brojnih drugih važnijih pomorskih država SAD-a, Francuske, Italije, Njemačke i nekoliko azijskih jurisdikcija – Kine, Japana i Južne Koreje. Naime, nacionalna zakonodavstva nerijetko različito uređuju pojedina pitanja, pa poredbena analiza odabranih zakonodavstava predstavlja važan doprinos pomorskopravnoj literaturi jer na jednom mjestu obrađuje njihova rješenja. Osim toga, provodi se i komparativna analiza *civil law* i *common law* sistema u vezi s određenim pitanjima. O tome u svijetu ne postoji slična knjiga.

Uz komparativnu primjenjuje se i historijska metoda te se iz povijesne perspektive prati razvoj prijevoznih isprava od njihovih prvih tragova u rimskom pravu do tehnologije distributivnog knjiženja – *blockchain* teretnica. Takav pristup obradi materije pruža uvid u to kako se pomorsko pravo razvijalo kroz stoljeća, a pri tome je zadržalo svoja fundamentalna načela i vrijednost.

Knjiga je podijeljena u četrnaest poglavlja.

U prvom poglavlju autor prikazuje povijesni razvoj prijevoznih isprava. Objašnjava kako je teretnica kroz stoljeća proživjela znatne izmjene u svom obliku, sadržaju, karakteristikama i ulozi. U svojoj je originalnoj formi teretnica bila potvrda da je roba primljena na prijevoz, a poslije je dobila ulogu isprave kojom se dokazuje ugovor o prijevozu te ulogu vrijednosnog papira čijim se prijenosom prenose prava na robu. U povijesnom pregledu razvoja, autor se usredotočuje na one događaje koji su relevantni za bolje razumijevanje te isprave i njezine funkcije kroz povijest. Istražuje dokumente koji su prethodili teretnici, a posebno je važno istaknuti kako uz razvoj teretnice paralelno prati proces razvoja sistema prijevoznikove odgovornosti za prijevoz stvari morem, jer se teretnica ne može promatrati odvojeno od pitanja povezanih s prijevoznikovom odgovornošću. Nadalje, prikazuje kako je to bilo u rimskom pravu, što donosi *Lex Mercatoria*, te kako se teretnica razvijala u 19. stoljeću čiji je kraj obilježen donošenjem Harter Acta. Nakon povijesnog razvoja autor prikazuje postojeća konvencijska rješenja, u vezi s teretnicom od Haških pravila, Haško Visbijskih pravila, Hamburških pravila do Roterdamskih pravila. Slijedi komparativna analiza navedenih konvencija, a autor završava prvo poglavlje komparativnom analizom *civil law* i *common law* pravnih sustava ističući njihove razlike i sličnosti.

U drugom se poglavlju objašnjava etimologija i terminologija te funkcije teretnice. Prethodno se u ovom poglavlju analizira razlika između čarterpartija i teretnice kao dvaju bitno različitih dokumenata koji imaju različitu ulogu, uređuju odnose između različitih strana koje sudjeluju u prijevozu stvari morem, a pravni režim koji se primjenjuje na ta dva dokumenta potpuno je različit. U ovom dijelu autor objašnjava i općenite karakteristike linijskog prijevoza i slobodne plovidbe.

U trećem se poglavlju obrađuju važna pitanja koja se odnose na izdavanje teretnice i sadržaj teretnice. U knjizi se mogu pronaći detaljna pravna pojašnjenja vezana uz obvezu prijevoznika da izda teretnicu te postupak izdavanja teretnice, koji je dio procesa izvršavanja ugovora o prijevozu. Autor precizno analizira sve sastojke teretnice, a posebnu vrijednost imaju i osvrti autora na relevantnu sudsku praksu. Ukazuje se i na specifičnosti u poslovnoj praksi, kad je riječ o unošenju pojedinih podataka vezanih uz bitne sastojke teretnice te kako se to reflektira na prijevoznikovu odgovornost.

Četvrto poglavlje autor posvećuje razmatranju izvorne funkcije teretnice kao formalne potvrde, koja dokazuje da je teret naveden u teretnici predan na prijevoz. Objašnjava se u čemu se sastoji njezin dokazni učinak kad je riječ o identifikaciji tereta predanog na prijevoz, njegove količine i stanja u poredbenom pravu i međunarodnim konvencijama. Na funkciji teretnice kao potvrde o teretu zasniva se pravni režim odgovornosti prijevoznika, pa zbog toga autor obrađuje specifična prava prijevoznika s obzirom na unošenje rezervi u teretnicu, pravne učinke tih rezervi, valjanost unaprijed tiskanih klauzula u teretnici i sl. Opisuju se i specifičnosti u vezi s teretima koji se prevoze u kontejnerima, govori se o klauzulama koje se unose u teretnice, kao i o stavovima sudske prakse kad je riječ o valjanosti pojedinih rezervi. Autor razmatra i komentira sudsku praksu i kontroverze vezane uz čistu teretnicu. U posebnom se dijelu ovog poglavlja proučavaju jamčevna pisma (*Letters of Indemnity*).

Peto je poglavlje posvećeno razmatranju odnosa teretnice i ugovora o prijevozu robe morem. Autor raspravlja o njezinoj ulozi dokaza o postojanju i uvjetima ugovora o prijevozu. Posebno se razrađuju relevantna pitanja vezana uz odnos teretnice i brodarskog ugovora (*charterparties*), koji uključuje složene odnose između brodovlasnika i čarterera, prijevoznika i krcatelja te prijevoznika i preuzimatelja teretnice.

U šestom se poglavlju govori o potpisivanju teretnice u brodarskom ugovoru, koji je karakterističan po tome da brodovlasnik prenosi komercijalno upravljanje brodom na čarterera, a zapovjednik potpisuje teretnicu kao zaposlenik brodovlasnika, a ne čarterera. Autor pomno i vrlo temeljito obrađuje pitanje identiteta prijevoznika u *time charteru*, a to je jedno od najkontroverznijih pitanja u poslovnoj praksi, sudskoj praksi i pravnoj teoriji. Proučava se pristup tom pitanju u poredbenim pravima. Ovom dijelu studije posebnu kvalitetu daje prikaz i tumačenje sudske prakse koja se odnosi na specifična pitanja identiteta prijevoznika u brodarskom ugovoru. U posljednjem dijelu ovog poglavlja autor govori o solidarnoj odgovornosti brodovlasnika i čarterera. Objašnjava kako postoje različiti pristupi sudova u vezi s pitanjima utvrđivanja identiteta prijevoznika. Prema prvom pristupu moguće je da postoji samo jedan prijevoznik, a to može biti brodovlasnik ili čarterer. Prema drugom pristupu i brodovlasnik i čarterer mogu biti prijevoznici. Stoga neki sudovi preferiraju solidarnu odgovornost brodovlasnika i čarterera kada nije jasno tko je od njih prijevoznik. Solidarna se odgovornost zasniva na teoriji kako je *time charter* zajednički pothvat između brodovlasnika i čarterera. U vezi s tim pitanjima autor uspoređuje i Haška i Hamburška pravila.

Uloga teretnice kao vrijednosnog papira koji njezinu imatelju daje pravo na teret, obrađuje se u sedmom poglavlju. Objašnjavaju se razlike između *civil law*

i *common law* sustava s obzirom na tu ulogu teretnice. Govori se o obilježju teretnice kao prenosivog dokumenta te o prijenosu teretnice, učincima prijenosa, prijenosu posjeda, prijenosu vlasništva i prijenosu ugovornih prava. Obrađuju se i obilježja teretnice na ime u engleskom i američkom pravu te azijskim pravima. Posebno se proučava pravo kontrole na teret tijekom prijevoza koje posjeduje ovlašteni imatelj prenosive prijevozne isprave te pravo zaustavljanja tereta tijekom prijevoza kao mjera zaštite prodavatelja od rizika neplaćanja cijene.

U osmom se poglavlju obrađuje isporuka stvari prema teretnici. Govori se o općim načelima vezanim za isporuku stvari, učincima isporuke stvari, isporuci vlasniku stvari bez prezentacije teretnice, isporuci u luci koja nije luka destinacije, isporuci u slučaju postojanja više imatelja teretnice i sličnim relevantnim pitanjima u vezi s isporukom. S obzirom na određena pitanja, sadržan je poseban osvrt na azijske jurisdikcije i rješenja Roterdamskih pravila.

Deveto poglavlje obrađuje ulogu teretnice u međunarodnoj trgovini. Vrlo sadržajno i na iznimno plastičan način objašnjavaju se odnosi između ugovora o prijevozu i ugovora o međunarodnoj prodaji robe te uloga prodavatelja, krcatelja, prijevoznika, kupca i kupčeve banke. Autor tumači odredbe koje su posvećene prijevoznim ispravama u najuspješnijoj konvenciji koja uređuje pravila i proceduru međunarodne prodaje robe, a to je United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), 1980. Ukazuje na nekonzistentnost odredbi o prenosivim prijevoznim ispravama u Roterdamskim pravilima s obzirom na odredbe o međunarodnoj prodaji koje su sadržane u CISG-u i objašnjava da to ima znatne posljedice na međunarodnu prodaju. U ovom se poglavlju obrađuju i relevantna pitanja vezana uz prijevozne isprave sadržane u INCOTERMS 2010, koji je skup pravila koji definiraju različite obveze kupca i prodavatelja s obzirom na isporuku stvari, prijenos rizika, plaćanje prijevoza i osiguranje, pakiranje i drugo. Razrađuju se i pravna pitanja vezana uz čistu teretnicu.

Deseto je poglavlje posvećeno pomorskom teretnom listu koji je u usporedbi s teretnicom relativno nova prijevozna isprava te nije šire reguliran u međunarodnim konvencijama i nacionalnim pravima. Autor objašnjava različite elemente koji su u pozadini uvođenja pomorskog teretnog lista u pomorski prijevoz stvari te analizira njegove karakteristike i isporuku stvari prema pomorskom teretnom listu. Posebno govori o oblicima prava nadzora koje krcatelj ima kada se stvari prevoze na temelju pomorskog teretnog lista te njegovoj ulozi u međunarodnoj trgovini.

Jedanaesto poglavlje nosi naslov »Ship's delivery order«. Riječ je o ispravi na temelju koje vlasnik stvari zahtijeva od treće osobe koja ima stvari u posjedu, na primjer skladištara, da ih preda imatelju isprave ili osobi koja je u njoj

navedena. Autor objašnjava historijat te isprave, razloge zbog kojih je postala dio pomorskog prava i govori o njezinim vrstama. Riječ je o ispravi koja se ne uređuje međunarodnim konvencijama, međutim, određeni broj nacionalnih zakona ima odredbe o njoj, na primjer UK COGSA 1992, Američki Uniform Commercial Code (UCC) i Talijanski pomorski zakonik.

Multimodalni transportni dokumenti obrađuju se u dvanaestom poglavlju. Čitatelj se upoznaje s osnovnim karakteristikama multimodalnog prijevoza te pravnom osobnošću multimodalnog operatera. Govori se o pravnoj regulaciji multimodalnog prijevoza, a posebno o tome kako su pitanja multimodalnog prijevoza uređena u Roterdamskim pravilima. U ovom poglavlju obrađuje se i legislativa multimodalnog prijevoza u odabranim nacionalnim pravima i to u Njemačkom, Kineskom, Japanskom i Koreanskom. Poseban je dio poglavlja posvećen analizi koncepta i obilježjima multimodalnih transportnih dokumenata te njihovoj ulozi u međunarodnoj trgovini.

Elektroničke prijevozne isprave, kao iznimno recentna tema, obrađuju se u trinaestom poglavlju. Danas, u vremenu kada postoje neslućene mogućnosti tehničke podrške u postupku protokoliranja, evidentiranja, pohranjivanja i prijenosa poslovnih podataka nužno je i prijevozne isprave prilagoditi novim tehnološkim alatima i telekomunikacijskim dostignućima. Tehnologije su globalne, umrežene i automatizirane, a novi tehnološki alati rješavaju neka stara pitanja, ali generiraju i nova pravna pitanja te izazove za pravnu struku. Autor govori o prilagodbi prijevoznih isprava u elektroničkom okruženju i utjecaju elektroničke trgovine na prijevozne isprave te specifičnim pitanjima u procesu adaptacije na novo okruženje. Prvenstveno je riječ o funkcionalnoj ekvivalentnosti elektroničke teretnice i zadovoljavanju svih sigurnosnih standarda i protokola postupanja s podacima i transakcijama. Autor vrlo precizno i jasno iznosi pregled razvoja elektronskih prijevoznih isprava od prve ideje o registru teretnica iz 1985. godine do tehnologije distributivnog knjiženja, tzv. *blockchain* teretnice. Iz ovog dijela teksta čitatelj saznaje mnoge recentne i vrijedne podatke o ulozi *blockchain* tehnologije, a to je tema koja trenutačno zaokuplja interes širokog kruga čitatelja. Tumače se odredbe Roterdamskih pravila o elektronskim prijevoznim ispravama te UNCITRAL-ov Model Law on Electronic Transferable Records. Ovo poglavlje završava kritičkim osvrtom na ulogu elektroničkih prijevoznih isprava u međunarodnoj trgovini te prikazom i analizom problema koji su vezani uz to.

Posljednje je poglavlje posvećeno analizi budućih pravaca razvoja prijevoznih isprava. U ovom poglavlju autor govori o utjecaju novih tehnologija na prijevozne isprave. Posebno se osvrće na činjenicu da teretnice sigurno neće nestati u skoroj budućnosti, međutim, očekuje se kako će se njihova važnost smanjiti

te će biti zamijenjene novim dokumentima i metodama evidentiranja i prijenosa podataka. Autor se osvrće na porast uporabe neprenosivih dokumenata, porast uporabe multimodalnih transportnih dokumenata, kao i zamjenu papirnatih dokumenata elektroničkim dokumentima. Poglavlje završava raspravom o pravcima razvoja pravne regulacije prijevoznih isprava. Prema mišljenju autora, ti pravci razvoja moraju zadovoljiti nekoliko zadaća. To su: postizanje unifikacije, balans između različitih interesa, interakciju s praksom i prilagodbu tehnološkom razvoju.

Knjiga sadrži temeljito i precizno izrađena kazala sudske prakse, međunarodnih ugovora i instrumenata te zakona, a ona su vrlo su korisna čitatelju i omogućuju ciljano pronalaženje odgovora na posebna pravna pitanja.

Ova znanstvena monografija sadrži sveobuhvatnu kritičku i poredbeno-pravnu analizu iznimno važne i za pomorski prijevoz stvari morem esencijalne teme. Glavnina se knjige odnosi na recentno stanje, otvorena pitanja, prijepore i prijedloge u kojem smjeru treba ići razvoj prijevoznih isprava, što znači da je tema obrađena u suvremenom kontekstu pomorske poslovne prakse. Knjiga duboko zadire u složena pravna pitanja koja se tiču prijevoznih isprava te pruža suptilnu analizu pravnih pitanja kroz prikaz i komentar konvencijskih rješenja koje uređuju prijevoz stvari morem, sudske prakse i poredbenog nacionalnog prava. Osim toga, bazirana je na historijskoj metodi i fundirana na iznimno kvalitetnoj teorijskoj podlozi. Autor čitatelja upoznaje i s analitičkom povijesnom dimenzijom razvoja prijevoznih isprava. Materija se interpretira i približava čitatelju ne samo iz kuta duboko znanstveno fundirane analize, nego i iz kuta poslovne prakse i prava kao primijenjene discipline u funkciji poslovne prakse i praktičnih rješenja konkretnih pravnih pitanja.

Knjiga sadrži brojne svježije ideje te u nekim dijelovima propituje i one koncepte koji su dobro etablirani u pravu. Uz to, knjiga predstavlja riznicu znanja i o drugim institutima i pitanjima koja se javljaju u pravnom uređenju prijevoza stvari morem, a povezani su s prijevoznim ispravama, prijevoznim ugovorima i ugovornom odgovornošću za prijevoz stvari morem.

Znanstveno istraživanje predstavljeno u monografiji dokazalo je kako moderni pravci razvoja prijevoznih isprava, napose širenje uporabe elektroničkih prijevoznih isprava i praktična uloga novih tehnoloških alata, kao što su tehnologija distribuiranog knjiženja nazvana *blockchain* i s njom novi oblik teretnice – *blockchain* teretnica, znatno utječu na trendove u pravnom uređenju prijevoznih isprava. Čitatelji se ne moraju složiti s nekim od stajališta izraženim u ovoj knjizi, međutim, u svakom slučaju knjiga može pridonijeti postojećim raspravama o raznim pitanjima vezanim uz prijevozne isprave.

Zbog svih svojih znanstvenih, stručnih i praktičnih kvaliteta, knjiga predstavlja nezaobilaznu literaturu svim teoretičarima i praktičarima pomorskog prava, trgovačkog prava, transportnog i otpremničkog prava, ali osim pravne struke i onima koji se profesionalno bave prijevozom stvari morem i multimodalnim prijevozom. Također, privući će veliki interes stručnjaka iz područja međunarodne trgovine, međunarodnih plaćanja i bankarskog sektora.

Knjiga *Transport Documents in Carriage of Goods by Sea: International Law and Practice* prof. dr. sc. Časlava Pejovića rezultat je dubinske pravne analize prijevoznih isprava s obzirom na rješenja međunarodnih izvora, nacionalnog porredbenog prava i sudske prakse. Ona predstavlja ogroman doprinos svjetskoj pomorskopravnoj znanosti i praksi jer na jednom mjestu nudi odgovor na sva važna pravna pitanja iz područja prijevoznih isprava. Knjiga je suvremen i sveobuhvatan udžbenik te vrijedan priručnik za rješavanje teorijskih i praktičnih problema za sve one koji dolaze u doticaj s ugovorima o prijevozu stvari morem i prijevoznim ispravama.

Dr. sc. Vesna Skorupan Wolff, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju
Jadranski zavod Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Summary:

**TRANSPORT DOCUMENTS IN CARRIAGE OF GOODS BY SEA:
INTERNATIONAL LAW AND PRACTICE**

Časlav Pejović

Informa Law from Routledge, Abingdon, Oxon; New York, NY, 2020, xxxviii + 254 pages

The book entitled Transport Documents in Carriage of Goods by Sea: International Law and Practice, written by Časlav Pejović, was published in 2020 by Informa Law from Routledge.

Transport documents in the carriage of goods by sea are one of the most important topics in maritime law and have always been deeply rooted in maritime law. In this monograph of exceptional quality, the author analyses relevant issues related to transport documents in the carriage of goods by sea, namely bills of lading, sea waybills, ship's delivery orders, multimodal transport documents, and electronic transport documents.

The book contains a thorough study of the historical development of the concept of transport documents from the first traces that can be found in Roman law to blockchain bills of lading and other modern technologies. Such an approach to the treatment of the matter provides an insight into how maritime law has been developing over centuries, while maintaining its fundamental principles and values.

The book provides a comparative legal analysis and critique of the current conventions and national law. The analysis encompasses all international maritime conventions on the carriage of goods by sea, including the Hague Rules, 1924, the Hague-Visby Rules, 1968, and the Hamburg Rules, 1978. The author further gives a special overview of the impact of the Rotterdam Rules on transport documents. In addition to English law, which is dominant in this area, the book very carefully and systematically analyses a number of jurisdictions belonging to other important maritime states, including the American, French, Italian, and German ones, and several Asian jurisdictions – Chinese, Japanese and South Korean.

The monograph provides abundant analysis of the relevant case law of various jurisdictions. It studies the difference in approaches stemming from the fundamentally different character of the common law and civil law legal systems.

In this regard, there is no similar book on the market.

The author divides the subject matter of this book into fourteen parts: Introduction and history; Definition and functions of the bill of lading; Issuance and contents of the

bill of lading; The bill of lading as a receipt; The bill of lading as a contract; Bills of lading under time charter; Bill of lading as a document of title; Delivery of the goods under bills of lading; The role of the bill of lading in international trade; The sea waybill; Ship's delivery order; Multimodal transport documents; Electronic transport documents; and Future directions in the development of transport documents.

The detailed and well-organised indexes of case law, treaties, other international legal instruments and national laws help readers and researchers to find answers to particular legal questions.

This valuable, scholarly monograph represents a unique study of transport documents in the carriage of goods by sea, contributing immensely and systematically to knowledge and understanding in the respective legal field. The book contains a number of fresh ideas, and in some parts challenges some of the well-established concepts that are considered settled in law. The book is a modern and comprehensive textbook and a valuable manual for solving theoretical and practical problems for all those who come into contact with transport documents and contracts of carriage of goods by sea.